

**Projev rektora Univerzity Karlovy k 17. listopadu - Velká aula Karolina, 17.
listopadu 2016, 19:00 hodin**

Vážené dámy, vážení pánové, milé kolegyně a milí kolegové, studentky a studenti, přátelé, vzácní hosté,

je pro mě velkou ctí, že k Vám mohu sedmnáctého listopadu promluvit ve Velké aule staroslavného Karolina, na půdě naší Univerzity Karlovy. Události z listopadu 1939 a 1989 jsou totiž stále živé a jejich poselství, jejich odkaz, je mnohem aktuálnější, než by většina z nás ještě před několika málo lety řekla.

Sedmnáctý listopad je mimořádně významný den pro lidi na celém světě, pro mladé lidi, pro studentky a studenty a jejich učitele zvláště. Jakkoli nás od 17. listopadu 1939 a 1989 dělí již sedmdesát sedm, respektive dvacet sedm let, máme události z těchto dnů stále ještě v živé paměti. Pamětníků z roku 1939 již mezi námi, bohužel, není mnoho; o to víc mě těší, že jsem se s posledními žijícími mohl setkat před dvěma lety v Karolinu. Naproti tomu pamětníky 17. listopadu 1989 jsou mnozí z nás. Mnozí z nás žili v době, kdy svoboda, dnes tak samozřejmá, žádnou samozřejmostí nebyla. V době, kdy vyslovit svobodně svůj názor znamenalo riskovat a vystavit se riziku politické perzekuce. V době, kdy jsme sice neznali internet, facebook ani další nová média, ale kdy psané a mluvené slovo mělo o to větší váhu. V době, která je tak strašně vzdálená a přece blíž, než se zdá.

Ještě než se budu věnovat svému dnešnímu tématu, nemohu nepřipomenout události, kvůli nimž jsme se tu dnes sešli. Sedmnáctého listopadu 1939 i 1989 se v Praze utkali představitelé, a ochránci totalitní moci se svými oponenty. Nacističtí i komunističtí mocipáni byli odhodláni zničit „ty druhé“ za každou cenu. Jejich názory a jejich ideologie byly ty „jediné správné“ a jediné povolené, a proto jakýkoli záchvív nezavislého, svobodného myšlení vnímali jako skutečnou či potenciální hrozbu. Snaha potlačit takovou hrozbu v samém zárodku, dříve než se z ní stane hrozba reálná, stála za brutálním zákrokem nejen proti vysokoškolákům, ale i proti dělníkům a zástupcům dalších profesí, proti občanům obyvatelům v prvním i druhém případě – v roce 1939 i o půl století později. Že mezi oběťmi byli na prvním místě studenti univerzit a vysokých škol i jejich učitelé není žádným překvapením. Vždyť to byly právě univerzity, právě členové akademických obcí, kteří se v dějinách a tedy ani tehdy se nebáli postavit mocným vezdejšího světa, právě „študáci a jejich kantoři“ si, za řady okolností drželi svou morální integritu a svůj kredit, právě oni se nenechali zastrašit a stáli si za svou pravdou i za tu nejvyšší cenu. Dnes večer, kdy jsme se sešli ve Velké aule Karolina, se ostatně po mé pravé ruce nachází tzv. Husova branka, pojmenovaná po rektorovi naší Alma Mater, jenž je, pro mnohé z nás, ať už vnímáme jeho náboženské postoje jakkoli, skutečným symbolem mravní integrity a odvahy.

Sešli jsme se zde, v tento památný den, abychom si s pokorou a pocitem vděčnosti připomněli památku statečných lidí, vysokoškolských studentů a dalších občanů naší země. Represe německých nacistů proti obyvatelům Protektorátu Čechy a Morava, jejichž první vrchol přišel 28. října 1939, v den výročí československé státnosti, a druhý 17. listopadu téhož roku, směřovaly logicky proti těm, kteří dali jednoznačně najevo, že nebudou nikdy rezignovat na své národní cítění ani na ideály, na kterých byla postavena Masarykova republika.

Brutální zásah nacistů proti demonstrantům, jenž skončil vážným zraněním studenta lékařské fakulty Univerzity Karlovy Jana Opletala, pak stejně jako smrt dělníka Václava Sedláčka přímo vedly k dalším tragickým událostem. Opletalovo úmrtí, jeho pohřeb a jehož se účastnili tisíce lidí, vyvolaly takovou zuřivost okupantů, že se rozhodli učinit bezprecedentní krok, mířící proti české inteligenci jako celku – uzavřít české vysoké školy, zatknout a popravit devět studentů a internovat více než tisícovku dalších v koncentračním táboře Sachsenhausen, ve kterém mnozí z nich zemřeli. Tento krutý čin vyvolal silnou mezinárodní odezvu a solidaritu, že v roce 1941 byl 17. listopad v Londýně prohlášen Mezinárodním dnem studentstva.

O padesát let později se situace, třebaže v méně brutální podobě, opakovala. Také 17. listopadu 1989 československá komunistická moc použila proti občanům hlavního města, proti těm, kteří do Prahy přijeli z dalších českých měst i z venkova, a proti studentům, vyjadřujícím se kriticky k situaci v zemi na první povolené demonstraci policejní jednotky. Padesát let po tragických událostech z podzimu roku 1939 tak tekla na pražských ulicích opět krev. Důsledky byly, jak všichni víme, vpravdě neuvěřitelné – necelých šest týdnů poté usedl na Pražský hrad jako prezident republiky Václav Havel, jenž by se, v letošním roce dožil osmdesáti let, a naše země se vydala na cestu k demokracii.

Zdá se to být tak dlouho, tak dávno. Již více než čtvrt století žijeme v zemi, v níž se svoboda se vším, co k ní patří, zdá zcela samozřejmá. Kdyby nám to někdo před sedmadvaceti lety řekl, většina z nás by mu nevěřila. Ani dnes ale nežijeme v jakémsi pomyslném ráji. V loňském roce jsem na tomto místě mluvil nejen o tom, jak si vážíme svobody a demokracie, jež nám byly tak dlouho upírány, ale i o tom, že žijeme ve velmi složitých časech, o výzvách, jimž musí Západ, naše euroatlantická civilizace čelit, o bezprecedentních teroristických útocích v Paříži i jinde, a na počest jejichž obětí jsme tu drželi v tichém zármutku minutu ticha.

V uplynulých dvanácti měsících se situace příliš nezměnila. Letošní rok, zejména letošní jaro a léto, proběhlo také ve stínu teroristických útoků v Bruselu a Nice, jejich aktéři se pokoušeli, pokoušejí a bezpochyby bohužel budou i nadále pokoušet vnést do našich myslí strach, vyvolat atmosféru nedůvěry, obav a hysterie, stejně jako nenávisť a xenofobii. Jejich naděje se ale nesmí naplnit. Evropané musejí reagovat jinak. Velmi dobře si totiž uvědomují, že neadekvátní, hysterická reakce není žádným řešením. Evropa si musí na jedné straně poctivě přiznat, že v posledních letech prochází jistou krizí identity, že nemá prostředky ani možnosti na to, aby pomohla všem, stejně jako musí projevit rozhodnost a pevnou vůli postavit se násilí, ochotu bojovat za své hodnoty. Na druhé straně musí nabídnout také vstřícnost, toleranci a laskavost, musí pomoci těm, kteří to nejnaléhavěji potřebují. Pokud by to neudělala, nezůstala by Evropou, v níž jsme vyrostli a v níž žijeme a jež je nám tolik drahá.

O těchto výzvách ale v tento památný den mluvit nechci, třebaže je to důležité a aktuální. Dnes chci před vámi hovořit o jiném tématu. Česká republika prochází složitým vývojem, předchozí měsíce, týdny a dny to ukázaly více než jasně. Hlavním problémem naší společnosti je pro mě jasně pojmenovatelný: česká společnost je rozdělená jako málokdy předtím. Nesvornost, lpění na partikulárních zájmech, sobeckost a neochota jedněch naslouchat druhým, nálepkování jedněch druhými – to vše je pro dnešní dny přímo příznačné.

Tato skutečnost mě – a věřím, že nejen mě – trápí. Nesvornost, rozpolcenost a nenávisť v dlouhých dějinách lidského rodu zničila již ne jeden stát, ne jednu společnost, ne jednu civilizaci. Univerzity by podle mého názoru mohly a měly pomáhat tyto spory, tuto nesvornost překonat. Již od svého vzniku byly totiž místem, kde vládla atmosféra tolerance a vstřícnosti vůči názorovým oponentům. Tato vstřícnost a tolerance přitom ani náhodou nebyly a dodnes nejsou totéž co zbabělost nebo slabost. Naopak.

Jsou projevem sebedůvěry, sebevědomí a síly. Jenom silná, sebevědomá společnost si může dovolit být tolerantní, vstřícná a velkorysá, do jisté míry, přirozeně, vůči těm, kteří mají odlišný názor na její uspořádání, na její řízení, na správu věcí veřejných, na to, jak budeme žít svoje životy.

Z tohoto důvodu pokládám za jeden z klíčových úkolů a projevů správného fungování moderních univerzit jejich zapojení do života společnosti. V čím vypjatější době žijeme, tím je tato role významnější. Právě proto nesmíme být zahledění sami do sebe, o to víc se musíme otevřít společnosti, tím víc musíme projevit schopnost naslouchat a vést kultivovaný dialog a inspirovat k němu ostatní. To není nežádoucí aktivismus, ale projev občanské vyspělosti, statečnosti a sebedůvěry. Spojovat, třebaže ne za každou cenu, a nikoli rozdělovat. Tvořit, nikoli ničit. Věřit v lepší svět a pomáhat jej utvářet, nikoli uzavírat se ve starém světě plném nenávisti, msty, závisti a zloby. Naplňovat poselství Mistra Jana Husa, zakladatele první Československé republiky Tomáše Masaryka i jeho pokračovatele Václava Havla: nebát se, nekrást a mluvit pravdu. To není, milí přátelé a vzácní hosté, málo. To vůbec není málo.

Vážené dámy, vážení pánové,

jsem velmi rád, že jsme si dnes společně připomněli dvě významná výročí, kdy všichni lidé dobré vůle v této zemi stáli společně proti totalitní moci, že jsme společně uctili památku obětí tragických událostí z listopadu 1939 a těch, kteří stáli před sedmadvaceti lety, v listopadu 1989, na počátku naší dnešní svobody. Věřím, stejně jako Vy, že si tuto svobodu i naši demokracii uhájíme nejen pro dnešek, ale i pro další léta, pro další generace, pro naše děti, pro nás všechny.

Děkuji vám za pozornost.